

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL
CARRER PARC Nº 2
CIUTAT VELLA, BARCELONA
CODI MHCB: 126/08

**Data d'intervenció: del 3 al 7 de Novembre
de 2008**

Begoña Hermida Pérez

Mataró, Novembre 2008

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

5. METODOLOGIA

6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

7. CONCLUSIONS

8. BIBLIOGRAFIA

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10.1- Documentació fotogràfica

10.2- Documentació planimètrica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	C/ Parc 2
UBICACIÓ	Barri del Mercè, Districte Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431436.35 Y: 4581349.41 Z: 5,29 m s.m.n
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 3 al 7 de Novembre de 2008
PROMOTOR	Fecsa Endesa
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Begoña Hermida Pérez

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besós. Les seves coordenades són 2º7' a 2º11' de longitud est de Greenwich i de 41º22' a 41º27' de latitud nord.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la

morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaió cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaió i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS

Notícies històriques

La intervenció arqueològica en qüestió es desenvolupa en la vorera del número 2 del carrer del Parc, situat al barri de la Mercè de Barcelona. Aquest compren la plaça i el carrer homònims, el carrer Ample, la plaça del Duc de Medinaceli i el dormitori de Sant Francesc fins el portal de la Pau, per un costat i, per l'altre aniria fins la plaça de Sant Sebastià la qual va desaparèixer amb l'obertura de la Via Laietana.

L'origen de la Mercè com a barri arranca de l'erecció del temple i convent d'aquest ordre, mig segle després que aquest fou fundat pel cavaller Pere Nolasc l'any 1218 en zona d'extramurs de la ciutat. L' objectiu de l'ordre anava enfocat al rescat d'esclaus i al comerç. L'església de la Mercè, però, tal i com la coneixem data del 1765 i substitueix a l'anterior temple. La seva importància es manté durant segles degut al paper que l'ordre Mercedari té amb el comerç d' Amèrica i pel fet que a l'any 1687 és declarada patrona de la ciutat de Barcelona a l'haver salvat els camps del Pla d'una plaga de llagosta. Ja cap el 1846 es converteix en palau-residència dels capitans generals.

Un segon eix vertebrador del barri fou el temple de Sant Francesc situat en l'actual plaça del Duc de Medinaceli. Aquest va néixer de la donació de Jaume I de l'hospital de Sant Nicolau als franciscans l'any 1232 i aquests el transformaren en convent. L'any 1822 degut als rumors de conspiració dels franciscans contra l'Estat en el Trienni Liberal l'ordre fou dissolt i aquest espai esdevingué en presó de dones de mala vida.

Durant segles la principal activitat econòmica de Barcelona fou el comerç; el barri de la Mercè situat a tocar de mar visqué en primera persona el creixement i desenvolupament comercial de la ciutat. Si al davant de les platges de la Ribera es van aixecar la Llotja i l'Hala dels Draps, al davant de les de la Mercè existiren unes primitives Drassanes prop de l'actual plaça dels Traginers i al Pla de les Barques en el segle XV es va aixecar un nou port.

Amb tot això podem dir que aquest barri es converteix en zona de residència d'aristòcrates i burgesos que erigien els seus casals al carrer Ample. De manera que aquest carrer esdevé en un dels més emblemàtics de Barcelona. En el seu moment aquest carrer també es conegué com d'En Marquet, segurament perquè hi tenia propietats en aquesta noble família barcelonina.

El seu nom es deu a què a l'urbanitzar la zona aquest carrer va esdevenir el més ample de la ciutat. S'hi van construir palaus i casals de gent noble suplantant, així, al carrer Montcada en senyoria i distinció, hi visqueren virreis i fou lloc d'estada dels reis en les seves visites a Barcelona mentre que en les carrers que el travessaven eren habitats per menestrals i obrers. Des del segle XVI fins el XIX el carrer Ample va passar a ser la via principal de la Ciutat Comtal. Degut a la seva amplada també s'hi feien carreres de cavalls, s'hi celebraren justes, torneigs, desfilades, rues... tot això va motivar que el 1582 es desenllosés el carrer per evitar accidents. S'ha de dir que avui dia dels grans palaus del barri pocs en subsisteixen ja que al llarg del segles XIX i XX van ser substituïts per altres edificacions.

Tota aquesta façana marítima de la Barcelona antiga estigué mancada de muralles fins avançat el segle XVI ja que era un sector situat entre l'antiga ciutat romana i medieval i el mar. Fou Carles V, hoste del barri durant les seves estades a Barcelona, qui va fer construir la muralla de mar entre el 1553 i 1563.

El 1877 els comerciants del barri de la Mercè pressionaren perquè s'enderroqués aquesta muralla per transformar el passeig en un indret amb botigues i vistes al mar. El 1881 ja era a terra donant lloc al Passeig Colom.

Ja en segle XIX el barri de la Mercè es va convertir en un espai bancari, s'instal·laren en la zona el Banc de Barcelona, la Societat General de Crèdit, la Societat de Crèdit Mercantil... Aquest caire comercial del barri no es va començar a perdre fins el moment de la formació de l'Eixample. L'èxode dels bancs unit a l'evident lloc secundari a què passaren els afers marítims van fer heretar al nou barri de l'Eixample l'hegemonia de Barcelona.

Malgrat l'obertura del Passeig Colom i de les places del Duc de Medinaceli i Antoni López la Mercè va continuar amb la imatge de barri fosc propi de la Barcelona vella.

Intervencions anteriors

Pel que fa als antecedents arqueològics hem de dir que, degut a què aquesta zona no ha patit grans intervencions urbanístiques en els últims anys les intervencions arqueològiques han estat puntuals, de manera que no hi ha un coneixement exhaustiu del subsòl.

Així doncs, seria interessant parlar de la localització d'una necròpolis a la seu de l'Antic Govern Militar on hi havia hagut el convent del franciscans. Aquesta necròpolis té una cronologia tardo romana o cristiana i estaria formada per diverses tombes, majoritàriament de fossa simple amb caixa de fusta, teula o àmfora, a més d'alguns sarcòfags monolítics. El seu extrem es va localitzar en direcció a mar, tot i que la necròpolis s'estendria per sota el carrer Anselm Clavé vers el N.

També s'haurien de posar de manifest les troballes a la plaça Joaquim Xirau, tot i que aquestes es trobin ja al límit del Barri de la Mercè, degut a la relació estratigràfica i cronològica que té amb la intervenció que ens ocupa del carrer Parc,2.

En un primer moment es van fer diverses cates (11 en concret) en el solar on s'havia de construir un pàrking i la plaça, en vistes de les restes a les restes que apareixien es va optar per fer una excavació en extensió. En aquesta intervenció es van poder documentar dos moments; un alt imperial i un baix -medieval. Del període alt imperial hem de parlar de l'aparició de les restes d'una vil·la que va permetre ampliar la zona coneguda d'ocupació al voltant del *pomerium* de la colònia de Barcino. Es va poder documentar un mur isolat, una petita sitja, una estructura de pedres reaprofitades, i un petit recinte amb *opus signinum* i un mur que constituïrien un dipòsit per emmagatzemar o tractar algun líquid. També aparegueren les restes d'un mausoleu en *capsa taulae* com a receptacle de l'enterrament, en l'interior del qual hi havia un recipient ceràmic reblert amb restes de d'ossos cremats i cendres amb material com llànties i elements de vidre i d'ús personal amb cronologia de finals del segle I

d. C. Per sobre d'aquest hi hauria un nivell d'argiles i llims d'aportació natural amb ceràmiques del segle II – III d. C .

Així doncs s'arriba a la conclusió que a principis del segle I d. C. hi ha una ocupació en la zona amb l'establiment d'un centre productiu situat molt a prop de la costa. Aquestes unitats s'associen a petites zones de necròpolis o elements funeraris puntuals de la vil·la com així ho demostra la documentació del mausoleu que data de finals del segle I d. C. tant la vil·la com el mausoleu estarien en ús fins a meitat del segle II d. C.

Respecte al període medieval es va poder documentar més de 20 metres del tram de la muralla del segle XIII, alhora es va poder comprovar la tècnica constructiva usada. (HUERTAS, 1997),

A més d'aquestes intervencions arqueològiques que han aportat informació important sobre la història de la zona, també hem d'esmentar les restes puntuals documentades a partir de les obertures fetes per a la millora de l'entramat elèctric de la ciutat . Així doncs, s'ha documentat l'existència d'un mur dels fonaments de les cases enderrocades durant els segles XVIII – XIX del carrer de la Mercè (ORRI, 2002).

4. MOTIVACIONS I OBJECTIU DE LA INTERVENCIÓ

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una estesa de cable subterrani de mitja tensió amb codi de referència 126/08 del Museu d'Història de la Ciutat (Barcelona). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva en vistes a la possible aparició de restes i d'estructures, seguint el procediment establert per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòloga Begoña Hermida Pérez en va assumir la direcció tècnica.. Pel que fa als treballs de la realització de la rasa i d'estesa de cable, van ser executats per l'empresa REDES.

Els objectius seran recuperar les possibles restes que puguin aparèixer durant l'obertura d'una rasa que es realitzarà a la vorera del número 2 del carrer del Parc. La rasa tindria unes dimensions de 50 cm x 30 metres i una profunditat aproximada de 70cm.

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada en la intervenció arqueològica s'ha basat en el mètode de registre utilitzat per E. C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'"Unitat Estratigràfica" (U. E.) que els individualitza els uns dels altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

Per poder obrir el sondeig 100, els operaris han utilitzat el martell pneumàtic, després mitjançant una pala s'ha tret la terra del fossat dipositant-ho en contenidors.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment –amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

6. DESCRIPCION DEL TREBALLS REALITZATS

El seguiment arqueològic es va portar a terme entre els dies 6 i 8 de novembre de 2008.

El procediment de treball fou el següent: l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació es va portar a terme mitjançant el martell compressor manual; pel que fa al buidatge de les rases fins a la profunditat desitjada, també es va realitzar de manera manual, utilitzant pic i pala.

Es van excavar una rasa, amb posterioritat a l'obertura de cales de comprovació que acabaren formant part de les mateixes i que, per aquesta raó, no han rebut tractament diferenciat. S'anomenà rasa **100** la ubicada al número 2 del carrer del Parc, en direcció est-oest.

El paviment actualment en ús, està format per lloses de 25x25x7 cm. La rasa **100**, tingué una amplada d'aproximadament 50 cm. La profunditat fou d'aproximadament 70 cm. Les unitats estratigràfiques que aparegueren durant el procés d'excavació es van anar numerant de manera correlativa a partir del número que identificava la rasa .

El nivell superficial, va correspondre al paviment actualment en ús, consistents en lloses (unitat estratigràfica **101**) i a les seves preparacions de morter i pedres(**102**) amb una profunditat d'aproximadament 20 cm. Per sota d'aquestes documenta un nivell format per sorra de color marró barrejat amb pedres, (unitat estratigràfica **103**). L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de les rases respecte el nivell de circulació actual, és a dir, que continuava més enllà de 70cm. de profunditat. La presència d'aquest estrat responia molt probablement a obres realitzades en època contemporània per a la instal·lació de xarxes subterrànies de serveis. En aquest sentit, es va constatar l'existència de cables d'electricitat i canonades d'aigua i gas (actuals i en desús) que creuaven la rasa.

Per sota dels nivells de sorra i runes, no van aparèixer estructures.

7. CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica preventiva portada a terme al Carrer del Parc, no va evidenciar la presència de restes arqueològiques donada l'escassa profunditat de la rasa a realitzar (aproximadament una profunditat de 70 cm de necessàries per dur a terme l'obra.

Malgrat tot es tracta d'una zona de gran interès arqueològic ja que es troba relacionat amb un sector històric molt important per Barcelona.

El carrer del Parc, objecte de la intervenció es troba dins del barri medieval de la ciutat, concretament al damunt del Convent de Sant Francesc que llinda amb la muralla medieval.

En intervencions arqueològiques efectuades anteriorment es localitzaren restes romanes d'una vila i mausoleu alt imperials a la Plaça de J. Xirau.

Es troba en una zona on s'ha documentat una necròpolis tardoromana.

La finca és a prop del lloc on hi havia hagut la Reial Fàbrica de canons del s.XVIII, al passatge de la Banca. Per tot això es molt important l'estudi del subsòl d'aquest lloc.

No obstant això, la manca de restes arqueològiques en aquesta intervenció no aporta cap dada que pugui contribuir a aprofundir en el coneixement de la història de la zona.

8. BIBLIOGRAFIA

AGUAROD, C; *Ceràmica romana importada de cocina en la tarraconense*. Institución Fernando el Católico, Diputación de Zaragoza, Zaragoza, 1991.

ALBERCH I FUGUERAS *et alii*; “Ciutat Vella i Eixample” a *Els Barris de Barcelona*, Vol I, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.

AMADES, Joan; *Històries i llegendes de Barcelona*, Vol II, Ed. 62, Barcelona, 1989.

BELTRAN , M; *Guía de ceràmica romana*. Ed. Libros Pórtico, Zaragoza, 1990.

BRAVO MORATA; *Las calles de Barcelona*, Vol I, Colección de Bolsillo Fenicia, Madrid, 1971.

CIRICI, Alexandre; *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona 1985.

HARRIS, E.C.; *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona, 1979.

HUERTAS, J; *Informe memòria de la intervenció arqueològica a la plaça Joaquim Xirau/ plaça dels Banys*. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, 1997.

HUERTAS, J; *Informe memòria de la prospecció arqueològica a la plaça Joaquim Xirau/ plaça dels Banys*. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, 1996.

IZQUIERDO TUGAS, P; “Barcino i el seu litoral: una aproximació a les comunicacions marítimes d'època antiga a la Laietana” a *La formació del*

cinturó industrial de Barcelon", Vol 1, Institut Municipal d'Història-Proa, Barcelona, 1997. pàg 13-21.

J. FABRÉ, J. M. HUERTAS CLAVERIA; *Tots els barris de Barcelona. Eixample i ciutat Vella*. Vol V. Edicions 62, Barcelona, 1976.

ORRI, E; *Memòria intervenció arqueològica al carrer de la Mercè 8 de Barcelona*. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, 2002.

PALET i MARTÍNEZ J M; *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època iberoromana i altmedieval s. II-I a. C. X-XI d. C.* Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura, Barcelona, 1997.

VARIS; "Món funerari de Bàrcino" a *Del romà al romànic: Història, art i cultura de la tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*. Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.

VARIS; *Passat i present de Barcelona: Materials per a l'estudi del medi urbà*. Vol II, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983.

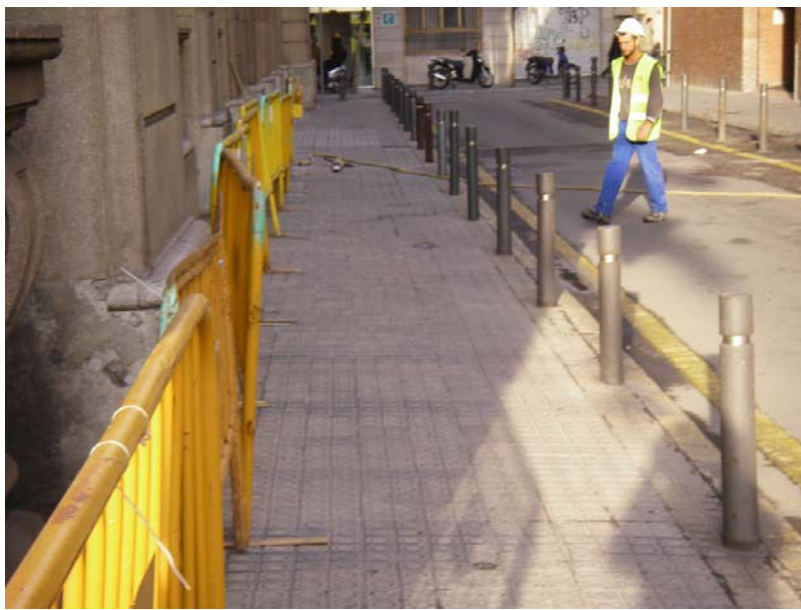
REPERTORI ESTRATIGRAFIC

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 101.	
Sector: Rasa 100.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Paviment actualment en ús a la vorera del Carrer del Parc nº 2				
DESCRIPCIÓ :	Lloses de 25cm. de llargada, 25cm. d'amplada i 7 cm. de gruix. Es va documentar aproximadament a 9.833 m. s. n. m.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		És reblert per		
	Cobreix a	102.	És cobert per		
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 102.	
Sector: Rasa 100.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús al Carrer del Parc nº 2				
DESCRIPCIÓ :	Capa de morter de ciment d'uns 20 cm. de potència. Es va documentar aproximadament a 9.783 m. s. n. m.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		És reblert per		
	Cobreix a	103.	És cobert per	101.	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 103.
Sector: Rasa 100.	Fase: --	Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Nivell de rebliment de rases de servei recents.		
DESCRIPCIÓ :	Nivell de sorra marró, molt solta amb restes de material constructiu (runa) contemporani, plàstics, etc. Cobria serveis contemporanis. L'estrat s'estenia mes enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		És reblert per
	Cobreix a		És cobert per 102.
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Fotografia núm. 1.

Vista general de la zona on es va efectuar la rasa 100, mirant al est-oest.

Fotografia núm. 2.

Detall de la rasa on s'aprecien ues 101, 102, 103

Fotografia núm. 3.
vista del tast n° 2 després integrada a la rasa 100

Fotografia núm. 4.
Capçalera de la rasa, tallada per cables de la llum

Fotografia núm.5.

Visió general de la rasa 100, ja buidada fins a la cota màxima de profunditat